

Студент 4 курсу
фінансового факультету ХНЕУ

РОЛЬ РЕСУРСНИХ ПЛАТЕЖІВ У РЕГУЛЮВАННІ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Анотація. Розглянуто вплив ресурсних платежів на збереження та раціональне використання природно-ресурсного потенціалу країни і запропоновано шляхи вдосконалення податкового регулювання цих процесів.

Аннотация. Рассмотрено влияние ресурсных платежей на сохранение и рациональное использование природно-ресурсного потенциала страны и предложены пути усовершенствования налогового регулирования данных процессов.

Annotation. The influence of resource payments for conservation and sustainable use of natural-resource potential are regarded and suggested ways of improving tax regulation of these processes are suggested.

Ключові слова: ресурсні платежі, раціональне природокористування, інвестиційне забезпечення.

Важливою проблемою для України, як і для багатьох інших країн світу, є проблема збереження та раціонального використання її природно-ресурсного потенціалу. Одним із методів розв'язання цієї проблематики є регулювання процесів природокористування шляхом використання важелів та інструментів податкового механізму.

Дослідженням питань ресурсного і екологічного оподаткування та їх впливу на природокористування присвячено багато наукових праць таких вчених, як: В. Голян, А. Головащенко, Ю. Зарапіна, О. Захарчук, О. Многодетна, І. Назаркевич, Л. Тулуш, Ю. Хвесик та ін.

Метою дослідження є встановлення зв'язку між ефективністю ресурсного та екологічного оподаткування та раціональним використанням природно-ресурсного потенціалу країни.

Спеціальне використання природних ресурсів здійснюється на платній основі. Обов'язковість сплати всіх платежів визначено Податковим кодексом України. Система ресурсних платежів є складовою частиною податкової системи України. Вони пов'язані з фінансуванням природоохоронної діяльності держави, є самостійним джерелом доходів державного бюджету [1].

Як відомо, до вітчизняних ресурсних платежів податкового характеру належить збір за спеціальне використання лісових ресурсів, збір за спеціальне використання води, плата за землю, збір за користування радіочастотним ресурсом, плата за користування надрами, екологічний податок [2].

Розвиток раціонального природокористування переважно зумовлений інвестиційним забезпеченням охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Джерелами інвестиційного забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів можуть бути власні кошти підприємств, державний та місцеві бюджети, інші джерела інвестицій. У податковій теорії кошти, отримані державою від ресурсних платежів, повинні забезпечувати функції держави щодо охорони навколишнього середовища та забезпечення раціонального природокористування. На практиці ж не утворюються дані цільові фонди в бюджеті, отже, немає цільової направленості отриманих коштів, і велика їх частина фінансує інші державні програми та заходи.

Установлення тісноти взаємозв'язку між капітальними інвестиціями та поточними витратами на охорону та раціональне використання природних ресурсів, з одного боку, і надходженнями від ресурсних платежів – з іншого, дасть змогу оцінити роль ресурсного оподаткування в раціональному природокористуванні. Для аналізу впливу надходжень від зборів і платежів за використання ресурсів на капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів можна побудувати багатофакторну лінійну економетричну модель.

Модель має вигляд:

$$y = 2678,705 + 0,562x_1 + 2,33x_2,$$

де y – капітальні інвестиції і поточні витрати на охорону та раціональне використання природних ресурсів за період з 2000 – 2010 рр.;

x_1 – обсяг надходжень від зборів за спеціальне використання природних ресурсів до Зведеного бюджету України за період з 2000 – 2010 рр.;

x_2 – обсяг надходжень від екологічних платежів до Зведеного бюджету України за період з 2000 – 2010 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників, які використовувались для побудови багатофакторної лінійної економетричної моделі

Роки	Збори за спеціальне використання природних ресурсів, млн грн	Екологічні платежі, млн грн	Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн грн
2000	1 974,2	228,8	3 224,3
2001	2 231,6	235	3 675,8
2002	2 449,8	221,9	3 827,3
2003	2 780,3	265	4 508,9
2004	3 383,9	330,6	5 987,7
2005	3 981	374,6	7 089,2
2006	4 746,7	863,5	7 366,6
2007	5 948,2	955,7	9 691
2008	9 292	1 182	12 176
2009	11 230,7	1 211,8	11 073,5
2010	12 709,5	1 932,4	13 128

Побудована модель є адекватною, статистично значимою і також може використовуватись для прогнозування згідно з основними характеристиками.

Отже, відповідно до проведеного аналізу можна зробити висновок про суттєвий вплив надходжень від ресурсних платежів до Зведеного бюджету України на розвиток раціонального природокористування в країні. Збільшення обсягу податкових надходжень від зборів за спеціальне використання води, лісових ресурсів, плати за землю, плати за користування надрами і екологічного податку зміцнюють інвестиційне забезпечення охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Але це зростання досить повільне і не відображає реальну картину природокористування в країні. Згідно з побудованою моделлю, видно взаємозв'язок між капітальними інвестиціями на охорону та раціональне використання природних ресурсів як індикатора розвитку охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів і податковими надходженнями від ресурсних платежів як показником ефективності адміністрування ресурсних платежів.

На основі побудованої моделі прогнозується зростання капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів у 2011 та 2012 роках за рахунок збільшення надходжень від ресурсних платежів до Зведеного бюджету України (табл.2).

Таблиця 2

Прогнозні значення капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів у 2011 та 2012 роках

Роки	Збори за спеціальне використання природних ресурсів, млн грн	Екологічні платежі, млн грн	Прогноз капітальних інвестицій на раціональне природокористування, млн грн	Межі прогнозу, млн грн	
				нижня	верхня
2011	14 826,4	2 275,9	16308,2	13 723,1	18 893,3
2012	16 395,1	2 475,5	17654,3	14 830,8	20 477,8

Прогнозується, що рівень капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів в 2011 році складу 16 308,2 мільйонів гривень, тобто зросте на 24,22 % (3180,2 млн грн). Цей показник обумовлений зростанням податкових надходжень від зборів та плат за спеціальне використання ресурсів на 2 116,9 мільйонів гривень, екологічних платежів – на 343,5 мільйонів гривень у 2011 році, згідно з даними Державної казначейської служби України. Прогнозний показник капітальних інвестицій і поточних витрат на охорону та раціональне використання природних ресурсів на 2012 рік склав 17 654,3 мільйонів гривень. Прогноз за 2012 рік базується на даних Пояснювальної записки до проекту Закону України "Про Державний бюджет України на 2012 рік".

Для стимулювання подальшого розвитку раціонального використання природно-ресурсного потенціалу країни необхідно усунути основні недоліки механізму податкового регулювання процесів природокористування в Україні.

Основна проблема існуючого механізму – нездатність зацікавити товаровиробників у проведенні природоохоронних заходів за рахунок власних коштів. Разом з тим він не узгоджений з іншими економічними важелями управління господарською діяльністю, а також недостатньо оперативна та ефективно реагує на динаміку економічних і екологічних процесів у державі [3].

Недоліками механізму податкового регулювання процесів природокористування в Україні є:

1. Ставки платежів за використання ресурсів не базуються на фактичних розмірах нормативних рентних доходів від використання природних багатств.
2. Низькі ставки платежів за забруднення та мінімальні розміри штрафних санкцій за порушення природоохоронного законодавства.
3. Платежі за ресурси нині є загальнодержавними та переважно знеособленими.
4. Часті зміни у порядку нарахування та сплати ресурсних платежів, нестабільність податкового законодавства.
5. Нецільове використання сум мобілізованих платежів.

Сучасний економічний механізм природокористування в Україні знаходиться ще на стадії формування, хоча й основні ланки вже створено. Щоб удосконалити механізм податкового регулювання процесів природокористування, необхідно:

1. Збільшити нормативи плати і розміри платежів за використання природних ресурсів та реформувати ставки платежів шляхом їх побудови на основі реальних розмірів рентних доходів від продуктивного використання ресурсів.

2. Переглянути нормативи плати і розміри екологічних платежів у бік їх збільшення з метою спонукання природокористувачів до мінімізації негативного впливу на довкілля та підвищити коефіцієнт кратності при нарахуванні плати за понадлімітні викиди і скиди забруднюючих речовин.

3. Переглянути розподіл платежів за використання природних ресурсів у бік збільшення частки відрахувань у місцеві бюджети. Це дасть змогу місцевим бюджетам сформувати фонди фінансових ресурсів, необхідні їм для фінансування потреб щодо охорони та поліпшення окремих видів природних багатств, а також фінансувати заходи та виконувати окремі види робіт з охорони довкілля в межах окремо взятих місцевих територій.

4. Забезпечити стабільність, зрозумілість та простоту оподаткування використання природних ресурсів.

5. Забезпечити строго цільове використання сум мобілізованих платежів на фінансування відтворення відповідних видів природних ресурсів та заходів, пов'язаних із розв'язанням екологічних проблем.

Ефективність адміністрування ресурсних платежів може забезпечити сталий розвиток охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів. Ресурсні платежі відіграють значну роль у регулюванні раціонального природокористування. Удосконалення ресурсних платежів у вітчизняній системі оподаткування сприятиме підвищенню реальної дохідності бюджетів та оптимального розподілу коштів від використання природних ресурсів.

Наук. керівн. Ревенко О. В.

Література: 1. Груздев О. Є. Аналіз системи ресурсного оподаткування в Україні у зв'язку з прийняттям Податкового кодексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/11_EISN_2011/Economics/15_84785.doc.htm. 2. Тулуш Л. Д. Ресурсні платежі як важелі державного регулювання процесів вітчизняного природокористування [Електронний ресурс] / Тулуш Л. Д., Боровик П. М., Захарчук О. А. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua>. 3. Многодетна О. А. Аналіз дієвості економічних інструментів у природоохоронній діяльності / О. А. Многодетна // Вісник Одеського державного екологічного університету. – 2011. – Вип. 11. – С. 113–123.